

שרר יד ופל"ט

מתרגום עברי ישן

לספר הראשון מספרי החשמונאים.

י"ל על פי כתב יד משנת 1160—1180 לערך

ע"י

הפרופ' ד. הוואלזאהן.

הקדמה.

כ"י פאריז סי' 1326) אשר לפי ידיעתי לא נשתמש בו עוד כראוי לענינים מדעיים, כולל בעקרו דברי הלכה בכל הלקי הש"ע ובפרט בדינים השייכים לחלק או"ה ויו"ד. אולם נמצאים בו גם ענינים רבים ושונים, אשר דבר אין להם עם ההלכה. כן נמצאים בו דברי אגדה הלקוחים ממדרשים, שיר ארוך, אשר על אדני המוסר הטבעו אדניו (והוא נקרא בשם "מוסיים" וכתוב בחרוז ומפורד), באורי מקראות (בפרט ע"ד מקראות אשר לדעת המחבר חסרים כמו מלות הענין או גם תיבות אחדים), חקירות בלשון, בפרט ע"ד תיבות חסרי אות שרשית (כמו ללת במקום ללדת) או תיבות מתחלפות (כמו "כשב" ו"כבש", ו"הערל" (חבוק ב' ט"ז) ת' והרעל, וזוהו נגד נקוד המסורה). עוד נמצאת בכ"י זה "תשובה למינים" בדבר המאמר "שוב שבונים הרונ", סגולה למצוא הנגב, חציו בלשון רומי וחציו בלשון צרפתי ישן. גם קורות חימים נמצאו בספר הזה, וממעל להם כתוב לאמר "מסדר עולם", ובו לקומים ע"ד זמן בה"ק הלקוחים "מסדר עולם רבוי" וע"ד הזמנים המאוחרים מיוסדים ע"פ הרוב על דברי חז"ל בתלמוד וביוסופון, וזה האחרון נזכר במקום אחד בפרוש. ובמ"א נמצא "ובשנת ק"פ למלכות יוון (sic!) מלך יוחנן בן שמעון בן מתתיה בן חשמונאי ל"ז שנה כמו שמצאתי בסדר עולם דרבנן", והדברים האלה בלתי נמצאים בסע"ר שלפנינו, אבל הנה הנם בסדר עולם זוטא. המאמרים האלה, אשר המלות "מסדר עולם" כתובים עליהם, נכללים ברף קע"ד ע"א עד דף קפ"א ע"א (ובהעתק שלי מצד b 91 עד a 97). השריד, אשר אני מו"ל היום, נמצא בכ"י הזה דף ק"א ע"ב עד ק"י ע"ב (ובהעתק שלי מצד b 112 עד a 119). בכ"י חסרים אח"ז י"ב דפים שלמים, אשר כללו בלי ספק את יתר דברי התרגום העברי הזה. בכלל נלקה הכ"י, אשר אנו דנין עליו, בחסר בכ"מ; בראשיתו חסרים ל"ט דפים, באמצעיתו חסרים ג"כ דפים אחדים, וכמה חסר בסופו לא אוכל לדעת אל נכון. הדף האחרון מהכ"י, המחויק קפ"ד דפים, מסומן במספר רל"ח ונפסק באמצע המאמר, א"כ חסרים בו מלבד סופו עוד ג"ד דפים. בתוך הכ"י אין כל סדר ומשטר, וכנראה הוא ספר אסופות כתוב בידי חכם אחד לעצמו, ולכן רשם לו את הענינים כאשר אנה אותם האלהים לידו, כאין סדרים, למען יהיו לו לזכרון. עם כל זאת יש להספר הזה ערך גדול לידיעת קורות החכמים אנשי השם בארצות הרינוס ובצרפת הצפונית משנת המאה העשירית עד המאה ה"ב, וע"ב אשוב אדבר עוד אדות הכ"י ברחבה במ"א. את שם המחבר לא אוכל להודיע בברור. ברף קס"א ע"א (בהעתק שלי a, b 82) נמצא שיר בהלכות טרפות ובראשי

חרוזיו נרשם שם מחברו „אני יעקב בר אברהם“ (סוף השיר חסר); אולם אחרי כי לפי ידיעתי לא היה בין החכמים, אשר בתוכם חי המחבר (ראה מ"ש להלאה), איש אשר בשם יעקב בר אברהם יכונה, ע"כ אומר לי לבי, כי השיר הזה נעתק מאיזה ספר על שהיטות ובדיקות, אשר שם מחברו היה יעקב בר אברהם, ואינו המאסף שלפנינו. מדברי המחבר נוכח לדעת דבר ברור ע"ד הזמן והמקום, אשר בהם חי המחבר וע"ד חברת האנשים אשר התהלך בתוכם. המחבר חי בארצות אשר על נהר ריגוס והוא מודיענו ע"ד כמה וכמה שאלות בעניני ההלכה שנשאלו בבתי המדרש בוורמישא, במננצא ובקולוניא. מקום מושבו של המחבר היתה, כנראה, העיר וורמישא, ובאמרו „מעשה היה בעירנו“ כוונתו על העיר הזאת, כי כן יצא לנו מהמשך הדברים. אולם בזמן מן הזמנים היה מתנורר גם במננצא, כי הוא מדבר על מה שראה בבית הרב ר' יצחק בן יהודה, וזה הרב חי בעיר מננצא כידוע. במ"א הוא ישים מדברו ע"ד חמאת גוים ושם יאמר, כי בהיותו כעשר שנים לפ"ז בצרפת כתב לו ר' יצחק בן שמואל באותו הענין, ואח"י הוא מביא תשובת ר"ת לריב"ש עצמו בדבר הזה. אין ספק א"כ, כי ריב"ש שלפנינו הוא בעל התוספות הנודע בשם ר"י הוקן מדמפירא, אחר מבני השלשים לרש"י וכן אחות ר"ת. ר"ת נפטר בשנת 1171 ושנת מותו של ריב"ש נכחד ממני, אולם שני תלמידיו, ר' ברוך בר יצחק בעל ס' התרומה (בשנת 1202 לערך) ור' אברהם הירחי בעל המנהיג (1204) כבר היו אנשים מפורסמים ונודעים לשם ולתהלה סביב לשנת 1200. ויש לשער איפוא, כי ר"י מת בשנת 1180 בקירוב. מחבר הבי" שלפנינו, שהיה בן דורו של ר"י, חקר את ספרו בחצי השניה למאה הי"ב, אבל לא קודם 1160, יען כי ידוע לו, אשר ד"ת וראב"ע כתבו איש לדעהו דברי שלום ואמת, וזאת נהיה לערך בשנת 1156, ועכ"פ לא חקר את ספרו ימים רבים אחרי שנת 1160, כי הוא מביא דברים רבים בהלכה, ולפעמים גם באגדה בשם רבו ומכנהו „מורי“, „הרב“ וע"פ הרוב מ"ה, ורק ב' פעמים הוא יקראהו בשם „מורי ר' יעקב הלוי“, ואחרי כי ר"י היה חי בגרמיוא והמחבר שלפנינו מביאו כמה פעמים ביחס עם ר' יצחק הלוי הנקרא סגן לוי, רבו של רש"י, א"כ יש לשער, כי ר' יעקב זה הוא בנו המפורסם של ר' יצחק הלוי, הנודע גם בשם יעב"ץ. שנת מותו של ר' יעקב זה לא נודע לנו, אבל אביו, אשר בשנת 1086 מתה לו בת (ילדה צעירה לימים), כנראה, האריך ימים והגיע לזקנה ושיבה טובה, כי בא עוד בכתובים עם רש"י, תלמידו מלפנים, אחרי אשר יצא שמו לתהלה ולתפארת. בנו ר"י מת עפ"י ההשערה בשנת 1140 לערך. כן נראה כי מחברנו ידע והכיר עוד את ר"ת פנים אל פנים, וכאשר הזכרנו בא גם אל בית ר' יצחק בן יהודה רבו של רש"י, וכן הוא אומר במ"א: „וכן עושין בביתו של ר' יצחק בר יהודה“ ואחר כל אלה נראה ברור כי מחברנו חי לערך בין שנת 1120 ובין שנת 1180, וכי כתב את ספרו לכל הקודם בשנת 1160 ולכל המאוחר בשנת 1180 ולא אחריו.

העתקת ספר החשמונאים, אשר אני מו"ל בזה את הנשאר ממנה ואשר רק מיד יהודי איטליאני חוברה לה, היתה ידועה א"כ ליהודים אשר בארצות הריגוס כבר בראשית המאה הי"ב. אמנם לא נוכל להוציא מזה, כי היא נכתבה כמה מאות שנים לפני הזמן ההוא, כי הרבנים במדינות הריגוס בזמן ההוא, אשר אחרים מהם מאיטליה באו שמה, נשאו ונתנו עם רבני איטאליה ובפרט עם חכמי רומא רבתי, והיה היכולת בידם להשיג באמצע המאה הי"ב תרגום הנכתב בשנת המאה הי"א באיטליה. אולם

לשון התרגום הזה וסימנים אחרים יכריחונו לשער, כי המחבר חי בחברת החכמים, אשר מקרבם יצא ספר יוסיפון המקורי, ולדעתי חובר הספר הזה לערך באמצע המאה התשיעית. החכם הערבי אבן האום, אשר מת בשנת 1063, יודע ומכיר כבר ההעתקה הערבית לס' יוסיפון שנעשתה בידי יהודי תימני. מוזמן חבור ספר אחד באיטליה עד עת העתקתו מעברית לערבית בתימן ועד בוא ההעתקה הזאת לארץ ספרד, ששם חי החכם הערבי הנזכר, עברו לכה"פ מאה וחמשים או מאה ושבעים וחמש שנים¹).

הפלטת הנשארת תביל בקרבה העתקת הספר הראשון מספרי החשמונאים פרשה א' פסוק א' עד פרשה ד' פסוק ס"א ואח"ז פרשה ז' פסוק כ"ז עד פרשה ט' פסוק ל', ומיד אח"ז פרשה ו' פסוק א' עד פסוק י"ד, ואח"ז נמצא חסרון הי"ב דפים כאמור. מדוע העתיק המחבר פרשה ו' אחר פרשה ט' פסוק ל' ואם העתיק גם פרשה ו' וכתבה שלא במקומה אינני יודע. ההעתקה היא עפ"י הרוב נאמנה, אך לפעמים קצר המעתיק אם מעט ואם הרבה, גם נמצאו בה שנויים והוספות אשר מקצתם מספר הב' לספרי החשמונאים לוקחו. בפרט נראה בהעתקת פרשה ו' פסוק א' עד י"ד, כי לקח הרבה מספר ב' לספרי החשמונאים פרשה ט' פסוק א' עד י"ב.

הנני טרוד בעת בעבודה אחרת, ולכן אין לאל ידי לבקר ולבחון את המקור לפרשיות הראשונות של ספר החשמונאים ע"י ההשוואה עם התרגום המונח לפנינו, ובלב נכון ונפש חפצה הנני מניח את הדבר הזה לאיש הרוצה לעסוק בזאת, ואני מצרי השתדלתי רק להדפיס את ההעתקה בדיוק עפ"י הב"י ולהעיר דברים אחרים ע"ד הב"י אשר השתמשתי בו וכן ע"ד מחברו וזמן חבורו. —

¹ בשלשת הנוסחאות הנודעות לנו מס' היוסיפון, ר"ל: ההעתקה הערבית, הנוצאה הראשונה ע"י כונת במאנטובה ודפוס קונשטנטינא, אשר על פיהו נדפסו כל הנוצאות המאוחרות שבידינו, נמצא הספור, כי יושבי תרשיש באזיא הקטנה יצאו כלם ממקומם וילכו לבו אל ממלכת יון, אחרי אשר צרו הערביים על העיר תרשיש וילחמו עליה ויכלו לה. מתי נהיה הדבר הזה ראשונה לא אדע. אולם מודעת זאת, כי הכאליף הרון אל-ראשד בצר את העיר הנ"ל בשנת 790 לערך ויושב בה את הערביים. יציאת תושבי תרשיש היתה לדעתי ג"כ בימים ההם, ויוצא לנו מזה, כי מחבר היוסיפון לא כתב את ספרו לפני המאה התשיעית. — הספור מנתנית כתר המלוכה על ראש מלך רומא בשנת 962 (פרשה ע"ז, דף קס"ו, ע"ב עד קי"ז ע"ד דפוס ויניציאה 1544) אינו נמצא, לא בהעתקה הערבית ולא בהנוצאה הראשונה, והוא א"כ הוספה מאוחרת אשר נתוספה בחצי השני מהמאה העשירית, ואחרי כי בעת ההיא כבר הכניסו דברים בספר הזה שלא היו בו בראשונה וכבר נתפשט או כנראה בצרפת הצפונית ובאפריקא הצפונית, נוכל לדעתי לשער, כי הספר בתכניתו העקרי והמקורי חובר במאה התשיעית למספר הנהוג, בעת אשר לא נשכחה עוד יציאת היונים מעיר תרשיש. לפי הידיעות שהניעו עדינו בעת האחרונה ע"ד מצב התרבות (קולמורא) בתוך מתנה היהודים ויושבי איטליה בשנות המאה השמינית והתשיעית, לא נתפלא על חבור ספר כהיוסיפון באיטליה במאה התשיעית. כנראה נעשתה גם העתקת הספר הראשון לספרי המכבים בעת ההיא.

מספר השמונים.

ויהי אחרי הכות אלכסנדרוס בן פליפוס המוקדוני אשר מלך בראשונה על יוון ויעש מלחמות רבות ויכבוש מדינות ויהרג את מלכי הארץ ויעבור את קצה הארץ וישלול שלל רב מן העמים ותחיל הארץ מפניו ויאסוף חיל וצבא לרוב מאד וירם ויגבה לבו וילכוד פלכי ומדינות הגוים העצומים ויהיו לו למס עובד. ואחרי כן נפל למשכב וידע כי בא מותו ויקרא את נעריו הנכבדים אשר גדלו עמו מנעורי' ויתן להם מלכות' בעודו חי וימלוך אלכסנדר י"ב שנה וימת. ויחויקו נעריו במלכו' כל אחד במקומו ויקחו להם כל מחמדיו אחרי מותו וגם היה לבניהם אחריהם ימים רבים ותמלא הארץ רעה ויצא מהם שורש רשע אנטיוכוס הרשע בן אנטיוך המלך אשר היה ברומא וימלוך בשנת מאה ושלשים ושבע למלכות יוון: בימים ההם יצאו מבני ישראל רשעי העם ופריצים ויאמרו נלכה ונכרתה ברית עם העמים אשר סביבותינו כי אם נסור מעליהם תבא עלינו הרעה הגדולה וייטב הדבר בעיניהם ויפרדו מקצת העם וילכו אל המלך ויתן להם ממשלה לשפוט את הגוים. ויבנו בית הקדשים והיכלות לאילילים בירושלים כתורת הגוים ולא מלו ערלתם ויפרו את ברית הקודש וינצחו את הגוים ויתנשאו לעשות הרעה. ותיכון המלוכה לפני אנטיוכוס ויחל למלוך בארץ מצרים להיות מלך על שתי ממלכות. ויבא במצרים בעם כבד בסוסים ובפילים וברכב ובאניות חמודות ויעש מלחמה לקראת תלמי מלך מצרים. וישב תלמי את פניו ויברה ויפול חללים רבים וילכוד ערים בצורות בארץ מצרים ויקח את שלל ארץ מצרים. וישב אנטיוכוס אחרי הכות את מצרים בשנה מאה וארבעים ושלש עלה על ישראל. ויעל על ירושלים בעם כבד ויבא אל המקדש בגאותו ויקח את מזבח הזהב ואת מגורת המאור ואת כל בליה ואת השלחן ואת כלי הזהב אשר בהיכל וישמאו את כולם. ויקח את הכסף ואת הזהב ואת כלי התמדה ויקח את כל מטמון הנמצא באוצר וישלחום ויביאם אל ארצו. וישחת את הכל וידבר נאון ונובה ויהי בכי גדול בישראל בכל מקומותם ויקוננו עד לחולי והנשים היפות היו משתנות וכל נפש מר יבכיון. ויהי לשנתים ימים וישלח המלך את שר המש בערי יהודה ויבא ירושלים בחזל גדול וידבר אליהם דברי שלום במרמה ויאמינו לו ויבא על העיר בטח ויך בהם מכה רבה ויאכד עם רב מישראל ויקח את שלל העיר וישרוף אותם באש וישבר את הבתים ואת כל חומותיה מסביב ויולך בשבי נשים וטף ואת הרכוש לקחו. ויבנו את עיר דוד בחומה גבוהה ובצורה ובמגדלים רבים ותהי להם למצודה וישמו בה גוי רשע ואנשי און ויהיו שם ויתנו בהם שריונות וכובעים ויקבצו את שלל ירושלים

ויניחו שם ויהיו לפחותים רבים¹) ותהי זאת לפוקה ולמכשול רע בישראל וישפכו דם נקיים סביב למקדש וישמאו את המקדש וינוסו יושבי ירושלים מפניה ותהי לשיבת זרים והנולדים בה עזובה. ויכתוב המלך אנשיוכם בכל מלכותו לאמר להיות כולם לעם אחד ויזנה כל אחד את תורתו ויעשו כל העמים כדבר המלך אנשיו רבים מישראל עברו²) ויזבחו לאלילים ויחללו את השבת וישקצו את נפשיתם בכל טמאה ויעזבו למול את בניהם. וישלח המלך ספרים בכל ערי יהודה ובירושלים ללכת בתורת עמי הארצות וכל אשר לא יעשה כדבר המלך אנשיוכם יזת. וכל הדברים האלה כתב לכל בני מלכותו ויפקוד שרי העם על הדבר ורבים מבני ישראל עינו את נפשם ולא אכלו כל טמאה ויבחרו המות מלאכול מאכל טמא ולא אבו לעזוב את תורת יי הקדושה וימותו ויהי העם בחמה גדול מאד. בימים ההם קם מתתיה בן יוחנן בן שמעון הכהן מבני יהורב מירושלים וישב בהר המורעי ויהי לו בנים חמשה יוחנן ושמעון ויהודה ואלעזר ויהונתן ויקנאו על הרעה אשר נעשה בעם יהודה ובירושלים ויאמר מתתיה אוי לי כי יולדתי לראות הרעה בעמי והשמדת העיר הקדושה והיושבי שם המסורים ביד אויבים כי קרושים ביד זרים נתנו והיכלו ביד איש נבזה אשר כלי כבודו הולך בשבי בהוריו ברחובות גוועו והנה מקדשינו לחרבה וישמאוהו גוים למה לנו חיים. ויקרע מתתיה וכל בניו את בגדיהם וילבשו שקים ויתאבלו עד למאד ויבואו שמה [מלאכי] מלך אנשיוכם לצות לעם אשר ברחו בעיר מודעי לזכות ולהעבירי מתורת יי ורבים מעם ישראל עברו ודבקו במ אך מתתיהו ובניו עמדו בנבורתם. ויענו מלאכי מלך אנשיוכם ויאמרו למתתיה אתה שר ופקיד וגדול בעיר הזאת ולך בנים ואחים הנכבדים ועתה רדה נא בתחילה לעשות את מצות המלך כאשר כל העמים ואנשי יהודה הנשארים בירושלים ותהיה אתה ובניך מאוהבי המלך ותתעשר ככסף וזהב ובמתנות רבות. ויקרא מתתיה בקול גדול ויאמר אם כל הגוים ישמעו למלך אנשיוכם להיפרד כל איש מעבודת אבותיו לעשות מצותיו אני ובני אחרי נעבוד את תורת אבותינו לכפר לנו יי ולא נעזוב תורת ומשפט יי ולא נשמע אל דברי המלך אנשיוכם ולא נזבח לעבור מצות תורתינו ללכת בדרך אחר. ויהי ככלותו לדבר את כל [הדברים] האלה ויבא יהודי אחד לעין כל ויזבח לאליל אשר על הבמה בעיר מודעי במצות המלך. וירא מתתיה וידאן וירעדו כל איבריו ויבער עליו אפו וידלג עליו ויהרג אותו על הבמה הרג בעת ההיא והבמה שבר ויקנא על התורה כאשר עשה פנחס לזמרי בן סלוא ויקרא מתתיהו בקול גדול לאמר כל איש יקנא לתורה ועומד בכריתו יבא אלי. וינס הוא ובניו והרבה מן העם על ההר ויעזבו כל אשר להם בעיר. אז ירדו רבים המבקשים צדק ומשפט אל המדברות בצריחים ובסתרים וישבו שם המה ובניהם ונשיהם ורכושיהם כי כמד עליהם הרעה. וינידו לאנשי המלך ולצבא אשר היה בירושלים בעיר דוד אשר יצאו אנשים אשר הזניחו את מצות המלך אל מקום סתר אשר במדבר ויצאו עליהם רבים ויחפשו אחריהם ויערכו מלחמה עליהם ביום השבת ויאמרו עליהם צאו נא אלינו ותעשו את דבר

¹) כן הוא בכ"י, בהעתקה הסורית: והות לפחא רבא.

²) כלוי את ברית השם.

המלך ותהיו ויאמרו לא נצא ולא נעשה את דבר המלך ולא נחלל את יום השבת ויבואו עליהם למלחמה ולא ענו להם ולא יצאו ממקומם הסתרים ויאמרו כי נמות כולנו בעונותינו ועדים עלינו שמים וארץ אשר לא במשפט תמיתנו ויחלמו כם ביום השבת וימותו הם ונשיהם ובניהם וכל אשר להם עד אלף נפשות ויודיעו למתתיה ולרעיו ויתאבל עליהם מאד. ויאמרו איש אל רעהו אם נעשה כאשר עשו אחינו ולא נלחם עם הגוים בעד נפשתינו כמשפטינו יאבדו אותנו מן הארץ. ויחשבו ביום ההוא לאמר כל אשר יבא עלינו להלחם ביום השבת נלחמה לקראתו ולא נמות כאשר מתו אחינו אשר בסתרים. אז נקצו עדת יהודים אליהם אנשי חיל מישראל כל אשר בחר בתורה וכל הבורה בן הרעה נאספו עליהם ויכרתו ברית עמהם. ויצאו לצבא ויכו את הרשעים כחרונם ואנשי און באפם והנשואים ברחו אל העמים. ויסובו מתתיהו ורעיו וישבר את הבמות וימל את הילדים אשר לא נימולו אשר בכל גבול ישראל בנבורתו ויאסוף אנשי מלחמה ויכו כל גאה ויצליהו בכל מעשיהם ויקחו את התורה מיד הגוים⁽¹⁾ ולא נתנו קרן לרשעים. ויקרבו ימי מתתיהו למות ויאמר לבניו עתה תגדל גאות השוכבים וקצף חרון אף. ועתה בנים תקנאו לתורה ושימו נפשיכם לעדת אבות⁽²⁾ וזכרו מעשיהם אשר פעלו בדרותי ויהיו להם כבוד גדול ושם עולם. הלא אברהם נבחן ונמצא נאמן ויחשב לו לצדקה. ויוסף בצרתו שמר מצותו ויהי אדון לכל מצרים. גם פנחס אכינו קינא קינאת אלהיו ויקח לו לעדות כהונת עולם. אף יהושע כאשר מילא את דבר יי ויהי לנניד על ישראל. וכלב בהעידו בקהל לקח ירוש'. ודוד בחסרו ישב בכסא מלכות לעולם. ואלהיו בקנאו את קנאת התורה נתעלה השמימה. וחנניה עזריה ומישאל באמונתם ניצלו מן הלהב. ודניאל בתומו ניצל מפי האריות. וכאשר תחשבו כן בכל דור ודור תמצאו כי הבושתים בו לא ידאבו. ומדברי אנשים השאים לא תיראו כי כבודם עמל ואון כי היום... ומחר איננו כי שב אל אדמתו ואבדו עשתונותיו. ואחם בני התנהמו ותנכרו בתורה כי בה תתכבדו. והנה שמעון אחיכם ידעתי כי איש עצות הוא ותמיד אליו תשמעו והוא יהיה לכם לאב. ויהודה מכביי איש חיל מילדותו הוא לכם לשר צבא והוא ילחם בעד העם. ואתם תאספו בני תורה לנקום נקמת עמיכם ולגמול את גמולם. ותשמעו את מצות התורה. ויברך אותם ויאסף אל אבותיו ויגוע וימת בן מאה וארבעים ושש שנים ויקברו אותו בקברות אבותיו במודיעים ויבכו אותו כל ישראל בני גדול: ויקם יהודה מכביי תחתיו ויעורוהו אחיו וימשחו אותו בשמחה תחת אביו למשוח מלחמה. וירחיב את כבוד עמו וילבש שריון כענק ויתאור בכך כלי מלחמה וישלף חרבו על מתניהו וידמה לאריה בכל מעשיו וכנור ארץ נוהם על טרפו. וירדף את רשעים להשמדם ואת מכהילי עמו הצית להבה ויתבהלו אויביו וכל עושי רשעה השמיד ותשאר התשועה בידו וישפיל מלכים רבים וישמח יעקב במעשיו ויהי זכרונו לברכה לעד. וילך בכל ערי יהודה להשחית הרשעים מהם ויסר חרון אף מישראל ויגדל שמו עד קצה הארץ.

ויצא אפולוניאוס פחת ארם משמרון ויקבוץ עם רב ועצום וגדול מאד להלחם על ישראל. ויודע ליהודה ויצא לקראתם ויכם ויהרגם ויפלו חללים רבים

(1) הסורי: ונסבוהי לנמוסא מן אירא דעממא.

(2) צ"ל לעדות, הסורי: דיתקא.

והנשארים נסו ויקח את כל שללם וגם הרב אפולוניאוס לקח יהודה וילחם בה כל הימים: וישמע סירון שר צבא ארם אשר קיבץ יהודה חיל וקהל נאמן עמו אשר במתי מעט היה מתלחם ויאמר אעשה לי שם וכבוד ואעשה מלחמה עם יהודה ועם העם אשר עמו אשר בזה את דבר המלך. ויאספו עמו מחנה רשעים הניבורים לעזרה ויעלו לעשות נקמה בכני ישראל ויקרבו עד בית חורון ויצא יהודה לקראתם במתי מעט ויהי בראותם את החיל הרב הבאים עליהם ויאמרו אל הודה איכה נוכל אנו מועטים להלחם על עם רב וניבור כאלה ואנחנו נכנעים וחלשים היום בצום כי בקשו רחמים מיי להצילם. ויאמי יהודה יש יכולת למסור רבים ביד מעטים כי אין ברב חיל נצחון מלחמה כי משמים הבח והגבורה המה באים אלינו ברוב עם או בצבא ובנאון לב להשמדינו ואת נשינו ובנינו ולשלול את רכושינו ואנחנו נלחמה בעד נפשותינו ובעד תורה וימי אלהינו יכניעם לפנינו ואתם אל תראום. ויהי ככלותו לדבר וישחת בהם רבים ויכנע את חיל סירון לפניו וירדוף אהריהם במורד בית חורון בשדה ויפלו מהם שמונה מאות איש והנשארים נסו בארץ פלשתים ויפול פחד יהודה ואחיו על כל העמים אשר סביבותיהם ויבא שימעו לפני המלך וגם מלחמותיו אשר ספרו על כל העמים. וישמע המלך אנשיוכם את הדברים האלה ותראב נפשו וישלה לאסוף צבא ככל מלכותו וחיל כבד מאד. ויכינו על אנשיוכם ללכת על יהודה ויתן להם צדה לשנה אחת ויזהירם בכל דבר. וירא אנשיוכם כי אפס הכסף מאוצרותיו ואשר המעיט את המס הארץ בעבור מלחמותיו להיות ידם עמו כי הסיר את חוקות הראשונים וירא כי לא היה לו כתמול שלשום לתת מתנות ברוחב ידים להגדיל על המלכים אשר היו לפניו ויחר לו באד. ויתן בלבו ללכת בארץ פרס לקבל מס הארץ לכנוס כסף רב. ויבחר את תלמי ואת ליסיאה ואת נקנור ואת גורניאש אנשי חיל ואוהבי המלך וישלח אותם ארבעי אלף רגלי איש ושבעת אלפים פרשים לבוא אל ארץ יהודה להשמידם כדבר המלך ויכינו את דרכם ללכת בגבורתם ויבואו ויחנו בעיר באמהו ושמה באו להם ארמיים לעזרה אשר בעזהו במדבר. וירא יהודה ואחיו כי גדלה הרעה אשר בא צבא רב מקצה הארץ ואשר שמעו את דבר המלך אשר צוה להשמידם ויאמרו איש אל רעהו נשביתה מנחלת עמנו ונלחמה בעדינו ובעד מקרשינו ויקהילו את הקהל להכין את נפשם למלחמה לחנן ולהתפלל לחנון ורחום גם בירושלים אין איש יושב כי היא כמדבר אין יוצא ואין בא מבניה והקודש למרמס. והיו במצודה בני זרים ושם שבת העמים ולוקח שמחה מיעקב ונשבת תוף וכינור. ויאספו ויחנו במצפה אשר על פני ירושלים אשר במקו בית תפילה לישראל. ויצומו ביום ההוא וילבשו שקים וישימו אפר על ראשם ויקרעו שמלותם ויגוללו את ספר התורה אשר יזמו הגוים לרמות אלהיהם. וילבישו הכהנים את בגדי השרד ויתנו ראשיתם ומעשרותיהם ויעמידו הגוים במלאת ימיהם ויצעקו בקול גדול לאל השמים ויאמר מה נעשה לאלה ומה יהיה מהם הלא בית קדשך למרמס ולטמאה וכהניך לאבל ובכי ועתה הנה הגוים באים עלינו להשמידנו ואתה ידעת את מחשבתם עלינו כי לא נוכל לעמוד בפניהם אם לא תעזור לנו ויקראו בקול גדול ואחרי כן העמיד יהודה את עם הצבא לשרי המאות ולפקידים ולשוטרים ויאמר אליהם מי האיש אשר בנה בית חדש או ארש אשה או נמט כרם ורך הלבב [ילך] וישוב לביתו כאשר כתוב בה בתורה.

ויסע מחניהו ויחנו מנגד לעיר אמהו ויאמר יהודה התאורו כבני חיל ותהיו נכונים בכקר להלחם את הגוים אשר יזמו להכחידם⁽¹⁾ ואת בית קדשינו הלא טוב לנו למות במלחמה מראות ברעת עמינו ובית קדשינו וברצון אלהי השמים יהיה. ויאסף גורגיאוש חמשת אלפי איש ואלף רכב בחרו ויסע מחניה⁽²⁾ לילה לחנות על מחנה יהודה להכותם פתאום כי העם אשר במצודה היה מנהלם. וישמע יהודה ויקם הוא וניבוריו ויכו את ניבורי המלך אשר בעיר אמהו ויתפור הצבא אשר במחנה. ויבא גורגיאוש לילה אל מחנה יהודה ולא מצא שם איש ויבקש בהר כי אמר ברחו לנו שם. והבקר אור ויתראה יהודה כשלושת אלפי איש אשר לא היה בידם מנן וחרב ויראו מאד את מחנה הגוים כי רכים וחמושי רכב סביבותיהם והמה מלומדי מלחמה ויאמי יהודה לאנשים אשר אתו אל תיראו מרוב המונם ומן ריגליהם אל תחתו זכרו כמה נושעו אבותינו על ים סוף ברדף אחריהם פרעה בחיל רב. ועתה נצעקה לימי אלהי השמים אשר ירחם עלינו ויזכור ברית אבותינו להכניע את החיל הגדול הזה ביום הזה לעינינו וידעו כל הגוים כי נואל ומושיע לישראל. וישאו הודים את עיניהם ויראו אותם באים לקראתם ויצאו עליהם מן המחנה למלחמה. ויתקעו העם אשר ליהודה בשופרות ויצאו וישחיתו בנוי וינוסו בשדות ואחרונים נפלו בהרב וירדפם עד יעור⁽³⁾ ועד שדה אדום באשרוד וישלו מהם כשלושת אלפי איש וישב יהודה והחיל אשר אתו ויאמר אל העם אל תחמדו מן השלל כי לפנינו המלחמה היא כי גורגיאוש וחילו קרוב אלינו בהר כי אם עמדו נא לקראת אויבינו להלחם במ ואחרי כן תרדפו אחרי השלל. ויהי טרם כלה יהודה לדבר והנה נראה חלק היורד מן ההר וירא גורגיאוש כי שבו אליו הנסים ויצת יהודה אש במחנה להעלות העשן וירא העם את קישור העשן ויראו מאד מחיל יהודה כי ראו את יהודה ערוכים למלחמה ויברחו כולם אל השדות וישב יהודה אל מחניהם אל השלל ויקחו להם זהב וכסף לרוב ותכלת וארנמן ותולעת שני ועבודה רבה וישונו בתורות ובהללות ויברכו את אלהי השמים כי טוב ימי לעולם חסרו כי היתה תשועה גדולה בישראל ביום ההוא:

ויאסף ליסיאה מבחר אנשים ששים אלף וחמשת אלפי רכב להלחם על יהודה בשנה ההיא ויבא ביהודה ויחנו בבית חורון וירץ עליהם יהודה בעשרת אלפי איש. וירא יהודה את החיל הגדול ויתפלל ברוך אתה ימי המושיע את ישראל אשר הכנעת גבורים ביד דוד עבדך ומסרת זדים ביד יהונתן בן שאול בן תמסור ותסגור את החיל הזה ביד עמך ישראל ויבושו בצבאותיהם וברכביהם. חן אימה ופחד עליהם למען יהיו לחרפה לכל שומעיהם ויבהלו ברעותיהם והפילם בחרב אוהביך ויהללוך תהילה ליודעי שמך. ויעלו ויהרגו בחיל ליסיאה כחמשת אלפי איש וירא ליסיאה את חילו בורח ואת שמע היהודים כי הכינו עצמם [אם] למות אם לחיים וילך וישב אל אנטוכיא ויבחר חיל רב וצבא לבוא ביהודה ויאמרו יהודה ואחיו עתה נכנעו כל אויבינו נעלה נא ונטהר את מקדשינו ונחדש אותו ויקבצו כל העם ויעלו אל הר ציון ויהי כראותם את המקדש הרב והמוזב הרום

(1) צ"ל להכחידנו.

(2) צ"ל מחניהו.

(3) צ"ל גור.

והשערים שבורים והחצר מלא דשא ואילנות כערכה ויקרעו את בנדיהם ויספדו מספר גדול וישימו אפר על ראשם ויפלו על פניהם ארצה ויתקעו בשופרות ויצעקו לאלהי השמים ויעמיד יהודה אנשים להלחם את העם אשר במצודה עד אשר יטהר את ההיכל. ויבחר לו כהנים בלי מום החפצים בתורת יי ויטהרו את ההיכל אשר טמאוהו באילייהם ובשיקוציהם ויוציאו את הנשים⁽¹⁾ אשר נטמאו ממקום הטמא ויתן אל לבו להעלות עולות וחכים על מזבח ההרוס אשר עשו להם ויועץ להרוסו פן יהיה להם לחרפה כי העמים טמאה⁽²⁾. ויכתתו את המזבח ויכתשו אותו וישימו את האבנים ההם כסתר ההר עד יבא יורה צדק ויסירם משם. ויקחו אבנים שלימות כתורה ויבנו מזבח חדש כראשונה ויבנו את ההיכל והבית הפנימית והחצר קידשו ויעשו את כליו החדשים ואת המנורה ואת מזבח הקמורת ואת השולחן נתנו בהיכל ויקטירו ואת⁽³⁾ המזבח ויעלו את נרות המנורה ויקרא אותו נר חנוכה כי האיר יי לנו וידליקום בהיכל. וישימו על השולחן את לחם הפנים ויתנו את הפרוכת ויכל המלאכי לעשות. וישכימו בבוקר בהמשה ועשרים יום לחודש התשיעי הוא חודש כסליו בשנת מאה וארבעים ושמונה למלכות יון ויעלו עולות וחכים על מזבח הקודש כאשר כתוב בתורה וכאשר עשו בראשונה כן עשו עתה וכדת אם יום⁽⁴⁾ אשר טמאוהו הגוים באותו יום חדשוהו בזמירות ובכינורות ובנבל ובמצלתיים. ויפלו כל העם על פניהם ויברכו את יי בשמים אשר הצליחם ויעשו את חנוכת המזבח שמונת ימים ויעלו עולות בשמחה ובהלילות על התשועה. ויאסדו את ההיכל במעילים וכתרי זהב ויחנכו השערים והפתחים וישימו את דלתותיהם ויהי לעם שמחה גדולה עד למאד כי הושב את חרפה בגוים. ויקבץ יהודה ואחיו את כל קהל עדת ישראל לקיים את ימי חנוכת המזבח בעת הזאת שמונת ימים בכל שנה ושנה בחמשה ועשרים לחודש כסליו בשמחה ובששון. ויבנו בעת ההיא את הר ציון בחזמות גבוהות מסביב ובמגדי גדולים ובצורים אשר לא יבואו עוד הגוים להרוס אותו כבראשונה וישימו שם חיל וצבא לעוברו ולשומריו ויהי בית סורא לעם לעיר מבצר על פני ארץ אדום.

מן ניקנור.

ויבא ניקנור ירושלימה בחיל ככד רוב וישלח אל יהודה ואל [אחיו] בעוקבה דברי שלום לאמר לא לי ולכם תהיה המלחמה כי באתי במתי מעט לראות את פניכם לשלום ויבא אל יהודה וישאל לו לשלום ויארבו האויבים ללכוד את יהודה. וירא יהודה את עורמתם וידע כי בעוקבה באו כי הערים לו ויסב מעל ירושלים ולא רצו לראות עוד את פניו. וירא ניקנור כי נתגלה עצתו ויצא אל כפר שמלה וילחם על יהודה מסביב. ויכנע יהודה מפניו ויברח בעיר דוד. או יצאו הכהנים אל ניקנור וישאלו להם לשלום. ויהי כאשר רדף ניקנור אחרי יהודה אשר כרת

(1) צ"ל האבנים.

(2) צ"ל טמאוהו.

(3) צ"ל על.

(4) צ"ל וביום.

עמו ברית ועשו שלום אהבה ויעל על הר ציון וירא את חזק העיר ויעבור את הברית וימצא יהודה בשמרון ויאמר ניקנור להלחם על יהודה ביום השבת ויאמרו היהודים אשר עם ניקנור תנה כבוד לַיִי אשר צוה לכבד את השבת ולשמרו כי האלהים הוא גדול וגבוה בשמים [ויען ניקנור ויאמר] ואני גדול וגבור בארץ ואת מצות אדוני אמלא. והיה עם יהודה מתי מעט ויראו מאד מפני ניקנור ומחילו העצום וילבשו את כלי מלחמה ולא שריונות ורמחים כי אם בתפילות ותחנונים⁽¹⁾. אחרי הדברים האלה עלה ניקנור אל הר ציון ויצאו הכהנים לשאול לו לשלום ויראו את הזבח אשר היו מקריבים ויבו בעיניו הדבר וישחק והיה כמתעתע וחירף וירם את ידו וישבע אם נתון תתן יהודה בידי אחרים את הבית הזה בשובי בשלום ויצא בחימה. וילכו הכהנים אשר בהיכל ויעמדו לפני המזבח ויבכו ויאמרו אנא יי אשר בחרת בבית הזה לקרא את שמך עליו ולהיות בית תפילה לעמך תעשה לנו נקמה באיש הזה ובחילו להפילם לחרב ולהמיתם וזכור את חרפתם והכניעם ואל יבוא מאויים. ויצא ניקנור מירושלים ויהן בית חורון ויקח את כל חיל ארם עמו שם ויהודה היה בבית ארשה⁽²⁾ ושלושת אלפי איש אתו ויתפלל יהודה ויאמר יי אשר שלחת מלאך על עם סנחרב ויך בהם מאה ושמונים אלף כן הך בחיל הזה לעינינו ביום הזה כי דבר סרה על קדושתך ושפטיהו כרעתו. ויערכו מלחמה ביום שלשה עשר לחודש אדר והיה בהלה במחנה ניקנור ויפול הוא בראש במלחמה. וירא חילו כי נפל ניקנור וישליכו איש כלי מלחמתו וינוסו וירדפו אחריהם וישגנום וכום מדצור עד בואכה יעור⁽³⁾. ויתקעו שופרות אחריהן על רוב הנסים ויצאו מן הערים מסביב ויהרגום תשעת אלפים ויקחו את השלל ואת כל המלקוח ויתיוו את ראש ניקנור ואת יד ימינו אשר הרים בגאון כרתו ויתלום נגד שער ירושלים ותהי שמחה לעם ויעשו חג ביום ההוא בשמחה גדולה ויכרתו ברית לקיים את החג ביום שלשה עשר לחודש אדר ותשקוט ארץ יהודה ימים מועטים וישמע יהודה את שמע הרומנים אשר הם אנשי חיל ואשר הם עושים כל הפצו ואשר הם נאמנים באהבתם וישמע יהודה את גבורת מלחמתיהם אשר עשו בגלוציא כי דחקום ונתנום למס ואת אשר עשו באישפמיא כי החזירו את מטיל הכסף והזהב אשר שם בגבורתם ואת אשר השלימו עמם כל המקומות הרחוקות מהם ואת אשר הכו כל המלכים אשר באו עליהם וישמרום ויתנו להם למס כל ימיהם ואת אשר הרגו את פוליפוס [ן]עוזרי המלך ואשר תפשו כל הקמים ויהרגום. ואשר תפשו את אנטיוכוס הגדול חי אשר מלך בעסיה הנלחם עליהם במאה ועשרים פילים ובחיל כבד וישמידם וישבו לו את מלכותו וכל ממלכות מדי ולוד ומבחר המלכות נתנו תחת ידם ואשר הנביעה את מלכות אלעדה ויסירם מעל אדמתם וישבו את נשיהם ואת בניהם ויהרסו את הערים אשר בהם ויתנום לעבדים עד היום הזה. כי שמעו אשר באו לקראתם למלחמה ויהרגום עד לכלה ואשר לממלכות וכל האיים שקטים כי נכנעו מפני ממשלת הרומנים ואשר הם מקיימים את ברית אהבתם באמונה עם הנשבעים להם ועם השכנים להם

(1) ראה ספר מלכי ב' 15, 2—11.

(2) חסרוי: שרא על ארסא.

(3) צ"ל מארשא עד בואך גזר.

ואשר נפל פחדם על כל הממלכות הקרובות והרחוקות ולכל אשר הם חפצים למלוך במלוכה הוא יהיה למלך וכל אשר ינשאו תנשאו ומהם אין נושא כתר ואין לובש ארנמן להתגדל ולהשתורר בו. וכל זאת אינם שואלים המלוכה כי מתייעצים בשלש מאות ועשרים יועצים מן הנכב' והגדולים בהם ובכל שנה נותנים אחד הגדול להיות שליט עליהם ונשמעים אליו ואין איש מתקנא את רעהו: וישלח יהודה את איפולימוס בן יוחנן ואת גוזן בן אלשי¹) לרומא לכרות להם ברית אהבת ריעות ולדרוש מהם להסיר מעליהם את עול היוונים כי הרחיקו את כל ישראל בעבודתם. וילכו רומא וירברו אל היועצים לאמר יהודה מכביי ואחיו וכל ישראל שלחוני אליכם לקיים ולכרות עמהם ברית אהבת ריעות ושלוש וכו' וכתבו לנו את הברית באהבתכם ואת אשר תסירו עול היוונים מעליהם. וייטב הדבר בעיני הרומנים ויכתבו את הברית בלוחות נחושת וישלחום ירושלימה להיות להם לאות ולעד לזכרון שלום אהבה וריעות:

וזאת פתשנן הכתב לרומנים וליהודים יהיה שלום בים וביבשה ומהם יתרחק חרב אויב לנצח. כי אם יקרה מלחמה לרומנים בכל ממשלתם או לכל הנקשרים באהבת' והיו להם היהודים לעזרה בלב שלם ובנפש חפיצה. ואם יתנו צבא וחיל וכלי מלחמה ותירוש ודגן וסוס ורכב ואניות כאשר ייטיב בעיני הרומנים ולא יקבלו הרומנים מהם. ואם יקרה המלחמה בעם יהודה יבואו להם הרומנים לעזרה בלב שלם ולא יקבלו מהם היהודים את צידת העזרה כי אם היהודים יתנו הדגן והתירוש ורכוש וכלי מלחמה וסוס ורכב ואניות כשבו לרומנים וישמרו מצותיהם וחוקות הברית אשר נשבעו יחד בלא מרמה ככה קיימו הרומנים עם היהודים ועל כל דברי הדת האיגרת הזאת אם רוצה מזה ומזה להוסיף או לגרוע משלהם או לחלוק שלל וביזות רכוש יחלקו בשוה. וישלחו הרומנים אל דימיטריאוס המלך כדברים האלה לאמר. למה הריעות להכביד עולך על היהודים אשר הם אוהבינו וריעינו כי אם לא תחדל מהם נבואה עדיך ונלחמה עמך בים וביבשה ונעשה אתך משפטים. והיו כאשר שמע בארץ דימיטריאוס כי נפל ניקנור וחילו וישלח את בכירם אל ארץ יהודה וגם את אלכימוס ואת קרני הימין עמם. ויחנו החיל בגליל אצל ירושלים ויהודה שם מחניוהו בלישה כשלשת אלפי איש בחור. והיו מחנהו עשרים אלף רגלי ושנים אלפים פרשים רוכבי סוסים. וירא מחנה יהודה את החיל הגדול אשר לבכירם כי רבים הם ויראו מאד ויגוסו מן המחנה ולא נשאר עם יהודה כי אם שמונה מאות איש. ויך לב יהודה בקרבן כי המלחמה הרדפתהו ולא היה לו זמן לאסוף העם ויאמרו העם אשר אתו נושיע את נפשינו כי לא נוכל להם ונלכה אל עמינו ונביאם ונלחמה עמם. ויאמר יהודה חלילה לנו מעשות זאת אשר נברה מהם להביא עלינו הרפה על כבודינו כי אם נמות בנבורתינו על אחינו ולא נאבד גדולת כבודינו. ויצאו בתוך צבא אויביהם וילחמו את קרני הימין ואשר בקרני השמאל באו להם מאחור ויקיפו את יהודה ואת חילו מסביב ותכבד המלחמה ויפלו רבים מאלה ומאלה ויפל גם יהודה והנשאריו נסו. ויקחו יונתן ושמעון את יהודה אחיהם ויקברוהו בקברות אבותיו בעיר מודעי ויבכו אותו כל ישראל כבי גדול ויתאבלו ימים רבים ויאמרו איך נפל גיבור

(1) צ"ל אלעזר.

מושיע לישראל ויתר (הם) דברי יהודה ונכורת מלחמותיו אשר עשה הלא הם כתובים על ספר החשמונים. ויאספו אוהבי יהודה ויבחרו את יונתן ויקם לנגיד תחת יהודי אחיו עליהם. וישב יונתן במכמש וישפוט שם את העם וישחת את הרשע מישראל.

ממיתת אנטיוכס¹.

ויהי בעת ההוא והנה אנטיוכס במלכותו וישמע כי בעיר אילימדם אשר בפרס היכל נאה אשר בו פרוכת הזהב ושריון ומגן אשר הניח שם אלכסנדר ויבקש לשלם ולא יוכל כי ביני (sie) אילימדם הבריתוהו בכבושת וינידו לו על הדרך כל אשר נעשה לעמו בארץ יהודה וישב בחמתו ויהר אפו עד אשר נשתנע כי ברח מהניהו אשר בארץ יהודה וכי ברח ליסיאה וחילו במלחמה ראשונה ואשר השליכו את כלי מלחמה ולקחו אנשי יהודה את כל שלם ואשר חרבו את כל העמים ובנו את המזבח אשר בירושלם ואשר הנביתו את חומות העיר מסביב וגם בנה את בית סורא עירו. כשמע המלך את הדברים האלה ותפעס רוחו ומרוב הבהלה נפל למשכב ויחלה מרוב אנחתו. ויאחזהו השבץ וכאב המעים וחולי הבטן וירום תולעים ויבאש לכל ההיל ונשרו איבריו וגם בעיניו נבאש וידבר לכל קוראיו ויאמר צדיק י"י הוא ודיין אמת וידר נדר אם ירפאהו אלהים להיות כיהודי קורא בכל מקום, גבורת שדי: ויכתוב את הדברים האלה אל היהודים להתפלל לי"י על אנטיוכס בנו ויקרא אנטיוכס לפיליפוס ריעו . . .

¹ (ראה ספר מכבי, א/ א'—י"ד ומכבי, כ/ ט', א'—י"ב).